

5 дугаар чогаалчының чогаадыкчы ажил-чорудулгазы

Монгуш Баянович Доржу чогаал ажилынче 1958 чылда кирген. 1965 чылда «Сында одаглар» деп ат-биле шүлүктериниң баштайгы чыындызы парлаттынган. Оон аңгыда «Ынакшыл» (1968), «Хөрлээ» (1972), «Суг-чинчилер» (1992), «Өшпес кезек – оттуг чечек» (2009), «Шүлүктер» (2009) деп шүлүктер чыындыларының автору. Ооң новеллалары, чечен чугаалары «Сыргалар» деп ат-биле үнген.

Монгуш Доржу Россияның болгаш делегейниң чогаалчыларының чогаалдарын очулдуруларынга улуг үлүг-хуузун кириштирген. Л. Кокышевтиң «Аринаның амыдыралы» деп романы, В. Липатовтуң «Ой күске», М. Каримниң «Аалывыста аас-кежи» деп тоожуларындан аңгыда, өске-даа жанрларның чогаалдарын хөйү-биле очулдурган.

М.Б. Доржунуң ады тыва литератураның төөгүзүндө кирген, 1998 чылдан эгелеп ооң чогаалдарын школаларда өөренип эгелээн. Ырларын, шүлүктерин чон ырлап, номчуп турар. С. Пюрбю аттыг шаңналдың лауреады болгаш билдингир чогаалчыларның бирээзи. Өвүр кожуунуң төп библиотеказын ооң ады-биле адаан.

М.Доржунуң чогаадыкчы ажил-чорудулгазынга хамаарыштыр үнелелдерден Н.Ш.Куулар биле М.А.Күжүгеттиң үнелелинден одуругларны маңаа киризе чогуур: “Монгуш Доржу бодунуң үезинде россияжи шүлүкчүлөр – Владимир Соколов, Николай Рубцов (Москвага Литература институтунга кады өөренип, чоок харылзажып турган эжи), Алексей Прасолов, Анатолий Передреев, Анатолий Жигулин, Олег Чухонцев болгаш өскелерни-даа хамаарыштырып турган «оожум лирика» («тихая лирика») деп адаттырган угланыышкынга хамаарылгалыын ам эскерип болур. Чурттуң, чоннуң салым-чолунче, кижиниң сагыш-сеткил амыдыралынче хандыр көөрү, ооң иштики ужур-утказын болгаш үнезин уран сөске чуруп бижири, улуг, ыткыр меделелдер, кыйгырыглар кылбазы, окур-хевирлериниң, чурумалдыг аргаларының хөлүн эрттир «көскүлөң, уштулаңнааш» эвели... дээн ышкыш «оожум лириканың» ылгавырлыг демдектери М. Доржунуң чогаалдарында национал тыва аян-хөөннүг илереп кээп турары көскү...Кижини сеткили хээрэк дээрзин бүгү бодунуң бүдүжү-биле хандыр билип чораан шүлүкчүнүң чогаалдары база ындыг – кижилерге болгаш сөске камныг, өртемчейге, бойдуска, төрээн черинге, улус-чонга, амыдыралга болгаш чырык чараш чүүлдерге ынакшылдыг, эргелелдиг көрүштүг. Ооң кайы-хамаанчок сөстөр чашканналас, сеткил-сагышка суйбай аарак дээп турар ышкыш сагындырар поэзиязын хөнгү-даа боралгак чок өттүр көстүп турар дамырак сугга дөмейлеп болур. Ооң бедүүнү алыс дөзүндө нарын болгаш бедик шынарлыг, ооң хээрэк чуга одуруглары кандыг-даа ыткыр кыйгырыг, сургаашкын, карак чылчырыктаар чайырлыг чараштаашкын чокка, кижилерниң чүректеринге ол бүгүден дүрген болгаш чазыг чок дээптер шынарлыг. Шак ынчаар бижиирде, кижиге дыка бедик иштики культура херек. Бодунуң бүдүжүндө ужукталып үнген эстетиказынга ол бүгү назынында шынчы болуп арткыш, поэзия делегейинге бодунуң онзагай бойдустуг, аяс болгаш энерелдиг дээрлиг, чылыг чымчак сеткил долган ортулуун бодарадып чаяп каан. Ол ортулукта ынакшылдың оттуг чечектери саглаңайнып, чырык сеткилдин өшпес кезээ үе-шагның хат-шуурганынга, хар-чаазынга аштырбайн, чырыын болгаш чылыын өргүп, хып чыдар [Куулар, Күжүгет <http://lrd63.narod.ru/index/0-107>].

Ынчангаш М.Доржунуң ажил-ижи тыва литературада балалбас исти арттырган дизе, частырыг турбас.